

Juha Hurme: Median arvomaailma puntarissa | Mediapäivä 2018

Sain tilaajalta otsikon: ”Median arvomaailma puntarissa – ketä media edustaa? Sanat ja teot. Paistavatko omat arvot läpi? Pääsevätkö kaikki ääneen? Ravisteleva ja hersyvä puheenvuoro media-alan arvoista ja niiden toteutumisesta.”

Yritän noudattaa sitä mahdollisimman hyvin. Säädin kuitenkin otsaketta itselleni sopivammaksi, muotoon **ÄLÄ KUSE ISTUIMELLE**.

Olen erikoistunut vanhoihin teksteihin ja ihmisajatuksen historiaan. Kaivan uutiset satojen vuosien takaa. Ne ovat usein hämmästyttävän tuoreita. Siksi siteeraan nyt **Karl Axel Gottlundin ajatuksia mediaväestä** vuodelta 1840.

Gottlund oli yksi nyky-Suomen tekijöistä, Lönnrotin, Snellmanin ja Runebergin aikalainen, merkittävä kulttuuripoliitikko, ruotsinkielisenä syntynyt ja omatekoisella savonmurteellaan kauhua ja hämmästyä herättänyt ajattelija. Siis: tässä Gottlundin aivoituksia journalisteista:

”Heijän pitää varhain olla valveella, kuin kukko orrella, ja yhtenä hauhkaa kuin koirat yöllä, vaaran saapuvilla. Heijän pitää tuntea isäntiänsä, ja olla heille uskolliset; heijän pitää myös tuntea ystäviänsä ja tuttujansa (lukijoitansa) ja heitäkin palvelemaan, kuitenkin ilman liehakoitsematak: heijän pitää kunnioittamaan hyviä ja moittimaan pahoja, olkoon suurista tai pienistä, mutta kumpaistakin taijolla ja siivolla. Sanalla sanottu sanan-toimittajalla pitää olla variksen silmä, jäneksen korva, karpän kieli ja koiran vaino: hänen syämmessänsä pitää löytyä vaimon rakkautta ja miehen rohkeutta. Mutta liioitenkin hänen pitää kaikissa harjoittamaan rehellisyyttä ja totuutta. Kuitenkin on hänellä lupa välistenkin vähä valehtella, jos ei muuten niin hätävaraksi; mutta peittäköön myös silloin jälkiänsä leveellä hännällänsä. Vaan ei sillä kyllä! Hänen pitää myös hyvin tuntea aikansa sivilisyyttä, kirjallisuutta ja muuta luonnollisuutta, saattamaan lukioitansa eteenpäin, – ei taakseppäin. Hänen pitää kuin paimen kulkea karjansa eillä. Paljon kyllä vaaitaan, paljon tarvitaan! Ja kaikesta tästä hänen työstä ja vaivastansa, kaikesta hänen huolesta ja kustannoksista, häntä usseen pilkataan ja nauretaan, soimataan ja häväistetään, monesti syyttömästi. Ja koska totuus monesti on kipiä kärsiä ja paha kuulla, niin ellei hänellä ennen ollut vihamiehiä, niin tarttuu heitä nyt kyllä, vielä – liiaksikin.”

Ohjeistus hipoo täydellisyyttä. Gottlund oli realisti. Sellaisia tarvitaan yhä.

Nykymediasta löydän sekä vilpitöntä halua tehdä kunnianhimoista journalismia että pyrkimystä edistää omaa asemaansa ja voittaa kilpailu huomiosta eli hankkia omistajalle rahaa. Usein nämä ominaisuudet ovat edustettuina samassa jutussa tai tuotannossa.

Andy McCoyn maksiimi ”Mieluummin nasta tarina kuin tylsä totuus” pitää tietenkin usein paikkansa.

Median tarkoitus on tuottaa rahaa omistajilleen ja tolkullista tietoa maailmasta. Näissä tavoitteissa on jännite ja ristiriita. Ei sitä pidä alkaa itkeä. Kaikessa on aina ristiriita, se kuuluu todellisuuden dialektiseen laatuun. Ristiriidan kanssa pitää vain oppia elämään ja toimimaan.

Kaikki eivät ikinä opi, sillä on melko vaativaa valita, kerätä, varmentaa ja eritellä tietoa ja esittää se joukkoviestimien avulla. Näin oli vuonna 1840 ja näin on vuonna 2020.

Suomi, ja maailma sen jatkeena, oli erittäin kiehtova, monimutkainen ja pulmallinen kokonaisuus jo vuonna 1840, viisi vuotta Kalevalan ensimmäisen version julkaisemisesta. Todellisuus oli silloin väkivaltaisempi, tuntemattomampi ja huomattavasti epäoikeudenmukaisempi ja eriarvoisempi kuin nykyisin. Laillistettu orjuus oli käytössä Amerikan Yhdysvalloissa ja Venäjällä. Rasismi oli kaikkialla vallitseva asenne. Lapsilla ei ollut ihmisoikeuksia ja joka neljäs vauva kuoli Suomessa, Venäjän länsiprovinssissa, ensimmäisen elinvuotensa aikana. 1860-luvun lopun nälkävuosina joka toinen. Naisilla ei ollut sijaa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Eikä mediassa. Eikä oikein missään.

Kamala maailma!

Kansainvälisen terveydenhuollon professori Hans Rosling muistuttaa: ”Kuvaa vaarallisesta maailmasta ei ole koskaan levitetty tehokkaammin kuin nyt, vaikka maailmassa ei ole koskaan ollut väkivaltaa ja turvattomuutta niin vähän kuin nyt. Pelot ovat auttaneet esivanhempiamme säilyttämään henkensä, mutta nykyään ne auttavat journalisteja säilyttämään työpaikkansa.”

Internetin tärkein tehtävä on antaa ihmiselle mahdollisuus levittää julkkiksia koskevia juoruja sekä taata huomaamaton ja vaivaton pääsy pornografisiin aineistoihin. Tässä on jotain hellyttävää ja syvästi inhimillistä. Ei internet niin paha ole kuin sanotaan.

Internet on pari miljardia toisiinsa kytkettyä älytöntä konetta, ei sen kummempaa. Kone on kiva ja hyödyllinen, mutta sen käyttäjä voi olla outo, tyhmä tai hankala. Ihminen on häilyvä olio, joka kaipaa koko ajan korjausta. Yhtä epäluotettavalla koneella ei olisi menekkiä.

Median kilpailu huomiosta sekä vääristää hyvää pyrkimystä että pitää koko rullan pyörimässä.

Kukaan ja mikään ei ole vapaa tai riippumaton.

Totuus on mahtava ja ikuinen. Siinä ei ole mitään väärää, paitsi että se ei pidä paikkaansa. Se muuttuu koko ajan. Meidän on sinniteltävä perässä, muuten kuolemme kaikki. On mahdotonta toimia oikein liian väärrien faktojen pohjalta. Eksyminen ja kuiluun suistuminen on silloin väistämätöntä.

Ei kannata siis pelätä liikaa trollauksen ja vääristetyn tiedon uskovaisia ja muita sumuttajia. Heidän ongelmansa on jo sanottu ääneen: he ovat väärässä. Ennen pitkää se kääntyy heitä vastaan. Näin on aina tapahtunut.

Jokainen on likainen. Parempi antaa omien arvojen paistaa läpi kuin teeskennellä muuta. Mutta ne omat arvot on tarkistettava joka päivä. Sitä kutsutaan opiskeluksi.

Maailma janoaa mediaa, joka parantaa ihmiset uskonnollisesta, etnisestä, sovinnisesta ja kansallisesta kiihkoilusta. Joka opettaa vihaamaan väkivaltaa ja nauttimaan kulttuureista ja yksilöiden eroavuuksista. Joka tunnistaa luonnon ylivallan ja pienen planeettamme rajat.

Meidän pitää justeerata hinkuamme opettaa toisia ajattelemaan samoin kuin me, jotta heidän elämäntilanteensa paranisi. On löysättävä vähän ruuvia. Riittää, kun ajattelevat tärkeimmissä seikoissa suunnilleen samalla tavalla.

Maailmaa ei paranneta kertarysäyksellä, vaan hiljaa hivuttaen. Maailman parantaminen ei ole *pelkästään* median tehtävä, mutta se on *myös* median tehtävä. Maailman parantaminen on haihattelun vastakohtaa, se on kovinta todellisuutta, arkipäivää, elossa pysymistä.

Pitemmän päälle on tuottoisinta bisnestä pitää ihmiskunta ja planeetta elävinä.

Niin kuin Hans Rosling -vainaa tapasi sanoa : Meidän on muutettava ihmisten ajattelutapoja, rauhoitettava heidän irrationaalisia pelkojaan ja suunnattava heidän energiansa rakentavaan toimintaan.

Olin viime syyskuussa matkalla vuokra-autolla puhumaan eläinten oikeuksista Pentti Haanpään tuotannossa Joensuuhun. Pidin kahvi- ja pissatauon hirsirakenteisella Seo-huoltamolla Heinäveden risteyksessä Varkaus-Joensuu -tien numero 23 varrella. Miesten vessassa oli tussilla tekstattu pahvikyltti: "Älä kuse istuimelle".

Se oli hyvää viestintää. Iskevä muoto, sopiva särmä, annos arroganssia, yleishyödyllinen, kaikkien elämänlaadun parantamiseen tähtäävä sisältö. Ja se antoi puheenvuorolleni otsikon.

Pentti Haanpää kirjoitti eläinten oikeuksista jo 1920-luvulla. Median aiheeksi eläinten oikeudet ovat nousseet 2010-luvulla. Haanpään hengenheimolainen, upea, kouluja käymätön Samuli Paronen, kotimaisen sanataiteen suuri tuntematon, kirjoitti 1970-luvun alussa ilmaston lämpenemisen uhkasta.

Monet tuoreimmat uutiset löytyvät menneisyydestä. Niiden löytämistä ihmiskunnan kollektiivisesta muistista, ajattelun historiasta, kutsutaan sivistykseksi, tai niin kuin Gottlund sanoi: sivilisyydeksi.

Sivilisyydestä on yllättävän paljon hyötyä sekä pätevän journalismin teossa että median arvomaailmaa puntaroidessa. Se on myös rahanarvoista tavaraa, kovaa valuutaa.

Esitän lopuksi, esimerkinomaisesti, uutisartikkelin, jonka olen kirjoittanut tiedekirjailija Juha Valsteen aineistojen avulla.

Maaillmankaikkeus on seurausta alkuräjähdyksestä, joka tapahtui noin 14 miljardia vuotta sitten. Aurinkokuntamme muodostui noin 4,5 miljardia vuotta sitten. Elämä kehittyi elottomasta aineesta kemiallisessa evoluutiossa nelisen miljardia vuotta sitten.

Ensimmäiset ihmiset kehittyivät kädellisesi-istään ja -äideistään 2,5 miljoonaa vuotta sitten. Nykyihminen on lajina vähän yli 0,3 miljoonan vuoden ikäinen. Tätä ihmisen 300 000 vuotta kutsun nykyajaksi. Tästä jaksosta me tiedämme paljon.

Ns. hyväuskoisten ryhmä ilmaantui ihmiskunnan rasitteeksi 3000 vuotta sitten. He ajattelevat, että Jumala antoi ihmiselle sielun jossain kohtaa edellä kuvailtua kehitystä. Koska tällaisesta tapahtumasta ei jää fossiileja, asiasta ei voi ikinä saada minkäänlaista tietoa.

Juuri tästä syystä tämän olemattomuuden ympärille on syntynyt valtava määrä debattia, väittelyä, terroria ja sotia.

Uskonto on edustava esimerkki hölynpölystä, jolla ihana ja loputtoman kiintoisa ihmiskunta pitää itseään lämpimänä ja puuhan touhussa.

Koska aikaa on yhä jäljellä, pannaan loppuun vielä esimerkki arvonsa tuntevasta kulttuurijournalismista, jossa käytetään ilahduttavasti hyväksi evoluutiobiologian perusteita. Tein Turun Kaupunginteatteriin Alpo Suhosen lyhyellä johtajakaudella Jari Hietasen kanssa version Shakespearen Hamletista 1990-luvun alussa.

Valtakriitikko kommentoi: Hamlet ei ole niin surkea kuin Hietasen ja Hurmeen aikaisemmat työt, mutta pitkä näyttää olevan matka apinasta ihmiseksi.